

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2543 โดยศึกษาภายใต้กรอบที่กำหนด 5 ด้าน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เทคนิคการวิจัยที่ใช้คือ เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้เชี่ยวชาญงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 22 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 3 รอบ รอบแรกเป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็น คาดการณ์เกี่ยวกับแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2543 ความคิดเห็นและการคาดการณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อเก็บข้อมูลเป็นรอบที่ 2 นำคำตอบที่รวบรวมได้จากรอบที่ 2 มาคำนวณหาค่ามัธยฐาน พิสัยระหว่างควอไทล์ แล้วสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเป็นรอบที่ 3 โดยแบบสอบถามรอบนี้ใช้ข้อความเดียวกับรอบที่ 2 เพียงแต่แสดงตำแหน่งของมัธยฐาน ช่วงของพิสัยระหว่างควอไทล์ และเพิ่มตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตอบในรอบที่ 2 แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตอบอีกครั้ง คำตอบที่ได้รับในรอบที่ 3 นี้ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม พิสัยระหว่างควอไทล์ เพื่อศึกษาหาความคิดเห็นการคาดการณ์ที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในแต่ละข้อความ เกี่ยวกับแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2543

ผลการวิจัยที่เป็นแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2543 ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญคาดการณ์ที่สอดคล้องกันว่าเป็นแนวโน้มในระดับมากที่สุด มีดังต่อไปนี้

1. อาคารสถานที่

ห้องสมุดประชาชนจังหวัด ที่ยังอาศัยอยู่กับหน่วยงานอื่นนั้น จะได้รับงบประมาณจากกรมการศึกษาออกโรงเรียน เพื่อสร้างอาคารใหม่ และเป็นเอกเทศ

2. โครงสร้างการบริหารงาน วัตถุประสงค์ บทบาทและหน้าที่

บุคลากร

มีแนวทางการพัฒนาบุคลากรดังนี้

1. การเพิ่มอัตรากำลังในการปฏิบัติงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด
2. พัฒนาตำแหน่งทางวิชาการของบรรณารักษ์ โดยพิจารณาผลงานทางด้านบรรณารักษศาสตร์ ที่นำมาใช้ในการให้บริการแก่ผู้ใช้บริการ
3. ส่งเสริมให้ศึกษาต่อด้านบรรณารักษศาสตร์
4. ฝึกอบรมการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ พร้อมมอบวุฒิบัตรโดยกรมการศึกษาออกโรงเรียน ปีละ 1 ครั้ง

วัตถุประสงค์การจัดตั้งห้องสมุดประชาชนจังหวัด

เพิ่มวัตถุประสงค์การจัดตั้ง ดังนี้

1. การเป็นแหล่งบริการข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัยโดยสื่อทุกรูปแบบ
2. การเป็นศูนย์รับบริจาคหนังสือและหมอนเวียนหนังสือ

เน้นวัตถุประสงค์การจัดตั้งในด้าน

คนหันต่อ เหตุการณ์

1. การให้บริการข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเป็น
2. การเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน
3. ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและการศึกษาค้นคว้า
4. ให้บริการการอ่านและการยืมหนังสือแก่ประชาชน
5. ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการ

พักผ่อนหย่อนใจ

6. เป็นศูนย์รับบริจาคหนังสือ
7. ให้บริการทางด้านไอศตัทคณูปกรณั้แก่ประชาชน

บทบาทและหน้าที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัด

บทบาทห้องสมุดประชาชนจังหวัดในการเป็นห้องสมุดประชาชนอำเภอเมืองจะมีหน้าที่เป็นศูนย์รวมของแหล่งวิชาการในทุกแขนงสำหรับประชาชน (Learning Resource Center)

การร่วมมือกันพัฒนาการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด

การร่วมมือกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค มีดังนี้

1. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค ร่วมมือกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ปรึกษา วางแผน วางแนวทางการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด
2. ศึกษา วิจัย หาแนวทางการดำเนินงานและแนวทางการแก้ปัญหาห้องสมุดประชาชนจังหวัด

การร่วมมือกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด มีดังนี้

1. ยกย่องให้กำลังใจแก่เจ้าหน้าที่และไปเยี่ยมชมห้องสมุดประชาชนจังหวัด
2. วางแผนร่วมมือกันในการทำงานด้านต่าง ๆ ของห้องสมุดประชาชน

จังหวัด

การร่วมมือกับห้องสมุดประชาชนอำเภอ คือ การหมุนเวียนหนังสือ

3. การบริการและกิจการรวม

วัตถุประสงค์การจัดบริการ

วัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มขึ้น คือ ส่งเสริมและพัฒนา ระบบเครือข่าย การเรียนรู้

ในระดับอำเภอและระดับหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์ที่จะเน้นในการจัดบริการ มีดังนี้

1. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

2. ส่งเสริมการใช้ห้องสมุด โดยการจัดบริการต่าง ๆ
3. กระตุ้นให้ประชาชนสนใจการอ่านและแสวงหาความรู้โดยใช้นั่งหนังสือและสื่อสนเทศเป็นสาระหลัก

การบริการ

การให้บริการของห้องสมุดประชาชนจังหวัดที่จะเน้น มีดังนี้

1. บริการให้อ่านหนังสือ
2. บริการอื่น ๆ ที่เหมาะสม เช่น อำนวยความสะดวกให้หน่วยงานอื่น มาจัดนิทรรศการในห้องสมุด
3. บริการให้ยืมหนังสือ
4. บริการเชิงแนะแนวในเรื่องที่ประชาชนกำลังสนใจ
5. บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า

การบริการภายในห้องสมุดที่จะจัดเพิ่มขึ้น มีดังนี้

1. มุมโสตทัศนวัสดุ
2. มุมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
3. มุมของดีในท้องถิ่น
4. ฉายวิดีโอและภาพยนตร์ เพื่อให้ความรู้ ความบันเทิงเป็นประจำตามความเหมาะสม

การบริการภายนอกห้องสมุดที่จะจัดเพิ่ม มีดังนี้

1. จัดมุมอ่านหนังสือภายนอกห้องสมุด
 2. จัดสถานที่ให้บริการแก่กลุ่มนักศึกษาของศูนย์การศึกษาออกรโรงเรียน
- จังหวัด

กิจกรรม

กิจกรรมภายนอกห้องสมุดที่จะจัดเน้น คือ การหมุนเวียนหนังสือระหว่างห้องสมุด

4. วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ :

ลักษณะของวัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ที่จะนำมาใช้ในห้องสมุด จะเป็นลักษณะที่ผู้ใช้สามารถเรียนรู้และใช้ได้ด้วยตนเอง

วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่จะนำมาใช้ คือ หนังสือและสื่อที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อม

5. การประเมินผล :

ลักษณะการประเมินผล มีดังนี้

1. ประเมินความพึงพอใจของประชาชนผู้ใช้บริการ
2. ห้องสมุดประชาชนจังหวัด แต่ละแห่งประเมินตนเอง ตามแผนการปฏิบัติงาน ที่ตนได้กำหนดไว้
3. ในการประเมินผลทุกครั้ง บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัด จะทราบเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมินก่อน เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงห้องสมุด
4. กรมการศึกษานอกโรงเรียน สร้างเกณฑ์และรูปแบบมอบให้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดแต่ละแห่งประเมินตนเอง

ประเด็นที่จะเน้นและให้ความสำคัญในการประเมินผล คือ

1. การให้บริการและการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับชุมชน
2. การดำเนินงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การจัดตั้งห้องสมุดประชาชนจังหวัด
3. สิ่งประดิษฐ์/แนวคิดใหม่ ๆ ที่บรรณารักษ์นำมาใช้ให้บริการประชาชน
4. การร่วมมือกันดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดกับห้องสมุดประชาชนจังหวัด
5. การประสานงานร่วมมือกับชุมชน
6. ทักษะและการนำความรู้ไปใช้ของประชาชน ผู้ใช้บริการ

เกณฑ์ที่ดีที่สุดสำหรับการประเมินผลคือ ความก้าวหน้าในการดำเนินงานทุกด้าน

อภิปรายผลการวิจัย

ในปัจจุบันนี้สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การคมนาคม และการสื่อสารของประเทศไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2529) โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าในช่วง 2-3 ปีมานี้ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างโดดเด่น (เชียวเวทย์ ยิ้มศิริกุล, 2532) การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนี้ทำให้นิตยสารนิวสวีค (Newsweek, 1988) พาดหัวข่าวการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยเป็นข่าวหน้าปก พร้อมทั้งคาดหมายว่าประเทศไทยกำลังจะเป็นเสือตัวที่ห้าแห่งเอเชีย นั่นคือ การกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries) หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า "นิคส์" (NIC's) เช่นเดียวกับอีก 4 ประเทศในเอเชีย คือ ฮองกง ไต้หวัน สิงคโปร์ และเกาหลี ซึ่งนโยบายของรัฐบาลไทยที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ที่ได้ตั้งความหวังที่จะพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่เช่นเดียวกัน (บรรจง ชูสกุลชาติ, 2532)

ทรงวุฒิ สุธาอรุณ (2528 อ้างถึงใน Shane and Tabler, 1981) กล่าวถึงการจัดการศึกษาในอนาคตว่า

- ในอนาคตจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในกระบวนการของการศึกษา และโครงสร้างของการศึกษา โดยเน้นความรวดเร็วของการศึกษา โดยเฉพาะในด้านการศึกษาผู้ใหญ่ ในชุมชนต่าง ๆ

- ในอนาคต ระบบการปฏิบัติงานต่าง ๆ จะต้องใช้ความรู้และเทคโนโลยีมากกว่าในปัจจุบัน วิทยุและโทรทัศน์ จะมีประโยชน์มากในการจัดการศึกษา ซึ่งจะเน้นในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

เมื่อความรู้ต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น การศึกษาจะต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง ที่จะเกิดขึ้นด้วย และเนื่องจากการดำเนินงานห้องสมุดประชาชน อันรวมถึงห้องสมุดประชาชนจังหวัด เป็นการให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงมีความเกี่ยวข้อง

โดยตรงต่อห้องสมุดประชาชนจังหวัด ซึ่งเป็นแหล่งบริการข่าวสารข้อมูลที่รัฐบาลจัดให้บริการการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน การที่สถานแวดล้อมต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นกัน ซึ่ง กิติเกษม ใจชื่น (2532) กล่าวไว้ว่า ห้องสมุดประชาชนในฐานะที่เป็นตัวกลางในการรวบรวมข่าวสารข้อมูล จะต้องตั้งรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการคัดเลือกข้อมูลที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย จัดการข้อมูลที่เกิดขึ้น นำข้อมูลออกสู่กลุ่มเป้าหมายให้ได้รับข้อมูลอย่างถูกต้อง รวดเร็ว แม่นยำ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ผู้ใช้ให้มากที่สุด ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียน (ม.ป.ป.) กล่าวว่าห้องสมุดประชาชนอันรวมไปถึงห้องสมุดประชาชนจังหวัด เป็นแหล่งให้บริการข่าวสารข้อมูลของ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป เพราะการดำเนินชีวิตของคนเรา ทุกวันนี้ ต้องอาศัยข่าวสารข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ อันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้อยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นห้องสมุดประชาชนจังหวัดจึงต้องเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง ต้องเข้าถึงคนหรือจัดให้คนเข้าถึง เพื่อทำให้เกิดชีวิตชีวา เกิดความเป็นจริงและเกิดประโยชน์ที่แท้จริง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อบริการข่าวสารข้อมูล ไว้ในแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) (ฉบับร่าง) เป็นนโยบายข้อที่ 2 ไว้ดังนี้ "เร่งรัดพัฒนา เนื้อหา ระบบการเผยแพร่ และการกระจายการให้บริการข่าวสารข้อมูลออกไปอย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนได้รับและสามารถใช้ประโยชน์จากข่าวสารข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพ การพัฒนาชุมชนและสังคมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ"

ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จึงมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดและเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตที่ว่า ห้องสมุดประชาชนจังหวัดจะมีการจัดการในลักษณะตั้งรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น สรุปได้ดังนี้

อาคารสถานที่

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2532) กล่าวถึงสภาพอาคารว่าควรปรับปรุงอาคารห้องสมุดให้ทันสมัย เป็นจุดเด่น มีความเหมาะสม กว้างขวาง แสงสว่างพอเพียง อากาศถ่ายเทได้ดี ตลอดจนจัดสรรงบประมาณสร้างห้องสมุดเพิ่ม ซึ่งเรณู เบียชื่อ (2532) ศึกษาพบว่าบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัด จำนวนร้อยละ 56.9 เห็นว่า อาคารสถานที่จะมีอาคารเท่าใดก็ได้ แต่ให้ขยายได้ในอนาคต

เนื่องจากอาคารสถานที่เป็นสิ่งก่อสร้างถาวร การเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้ยากมาก เพราะต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก อีกประการหนึ่ง หน่วยงานราชการนิยมแบบแปลนมาตรฐานอันเดียวกันในการก่อสร้างอาคารสถานที่ราชการต่าง ๆ ซึ่งหากกล่าวถึงการพัฒนาอาคารสถานที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัด ปิณฑุศักราช 2543 ควรจะเป็นอาคารที่แตกต่างกันหลากหลายลักษณะ มีพื้นที่มากพอตามลักษณะและความจำเป็น โดยรูปแบบที่หลากหลายดังกล่าว หน่วยงานที่รับผิดชอบอาจเป็นผู้ออกแบบไว้หลายราคา หลายรูปแบบและหลายขนาด และเป็นรูปแบบที่สามารถต่อเติมได้ในภายหลัง โดยไม่ทำให้รูปแบบห้องสมุดเสียไป หรืออีกรูปแบบหนึ่ง คือ หน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นผู้กำหนดเฉพาะเนื้อหว่าห้องสมุดประชาชนจังหวัด ควรมีอะไรบ้าง ขนาดประมาณเท่าไร ให้หน่วยงานองค์กรท้องถิ่น ที่จะสร้างสามารถนำไปออกแบบตามรูปลักษณะที่ชอบ แต่ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอาคารสถานที่ ต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และสามารถใช้นั้นที่บริเวณอาคารสถานที่ให้ได้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

ในปัจจุบันปัญหาที่พบคือ ที่ดินที่อยู่ใกล้ย่านชุมชน มีราคาแพงมาก การสร้างอาคารสถานที่ใหม่ทั้งหมด ทางราชการจะไม่สามารถดำเนินการให้ได้ จึงสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งใหม่ที่พบว่า ห้องสมุดประชาชนจังหวัดที่อาศัยอยู่กับหน่วยงานอื่น จะได้รับการจัดสร้างอาคารสถานที่ใหม่ และห้องสมุดประชาชนจังหวัดบางส่วน จะได้รับการต่อเติมให้มีพื้นที่มากขึ้น

ด้วยกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีแนวโน้มจัดการศึกษาทางไกลมากขึ้น ซึ่งจากอาคารสถานที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดขนาดใหญ่ ก็สามารถรองรับวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนทางไกลได้มากยิ่งขึ้น เพื่อนักศึกษาทางไกลจะได้มีสถานที่ศึกษาค้นคว้าอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ในอนาคตสภาพแวดล้อมจะมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ที่จะนำมาให้บริการแก่ประชาชน จะมีหลากหลายและเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ผู้ให้บริการซึ่งจะมีทั้งประชาชนในท้องถิ่นและต่างถิ่น ก็จะมีเพิ่มจำนวนมากขึ้น ดังนั้น ห้องสมุดประชาชนจังหวัดจะต้องปรับปรุงให้พร้อมกับการ

เปลี่ยนแปลงที่จะมีเพิ่มขึ้น ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้คาดการณ์สอดคล้องกันถึงแนวโน้มที่ คาดว่าจะเป็นไปได้มาก ว่าห้องสมุดประชาชนจังหวัด จำนวน 50 % จะได้รับการต่อเติมให้มีพื้นที่ มากขึ้น แสดงว่าสภาพอาคารสถานที่ของห้องสมุดประชาชนจังหวัด ปีพุทธศักราช 2543 จำนวน 50 % มีโอกาสมากที่จะได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีพื้นที่มากขึ้น

โครงสร้างการบริหารงาน วัตถุประสงค์ บทบาทและหน้าที่

ปัจจุบันการบริหารห้องสมุดประชาชนของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นแบบกระจาย อำนาจ โดยฝ่ายจังหวัดหรืออำเภอที่ห้องสมุดตั้งอยู่มีอำนาจในการดำเนินการได้เต็มที่ ส่วนกลาง โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีหน้าที่จัดสรรงบประมาณ ประสานงาน และอนุมัติเรื่องต่าง ๆ เท่านั้น ดังนั้นความเจริญก้าวหน้าของห้องสมุดแต่ละแห่งจึงแตกต่างกันตามนโยบายและการสนับสนุน ของผู้มีอำนาจดำเนินการ ที่เป็นปัญหาในปัจจุบัน คือ ผู้มีอำนาจดำเนินการเหล่านี้ประมาณครึ่งหนึ่ง ไม่ค่อยเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนงานห้องสมุดประชาชนน้อย จึงก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ขึ้น เช่น การอนุมัติเรื่องต่าง ๆ ล่าช้า ซึ่งในบางกรณีอาจทำให้เสียประโยชน์ การมอบหมายให้ บรรณารักษ์ปฏิบัติงานอื่นซึ่งไม่ตรงกับหน้าที่ เป็นต้น (สุพรรณิ วรากร, 2523)

โครงสร้างการบริหารงาน

ในส่วนกลาง การวิจัยพบว่า โครงสร้างการบริหารในส่วนกลางนั้น งาน ห้องสมุดประชาชน จะอยู่ในความรับผิดชอบของกอง 2 กอง คือ กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งจะรับผิดชอบในด้านการพัฒนาด้านวิชาการของห้องสมุด ให้เป็นคลังข้อมูลทางด้านการศึกษานอก-โรงเรียน และกองปฏิบัติการ รับผิดชอบในด้านสนับสนุนงบประมาณ การจัดการ การพัฒนากิจกรรม ของห้องสมุด

ในส่วนภูมิภาคนั้น ศึกษาพบว่า จะมีฝ่ายห้องสมุดประชาชนและมีหน้าที่ฝ่าย ห้องสมุดประชาชน ขึ้นตรงต่อผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์ฯ ตามลำดับ

เกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารงานนั้น กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่ สอดคล้องกับในระดับปานกลางว่า โครงสร้างการบริหารงานจะมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ยาก เพราะ เป็นโครงสร้างที่ต้องผ่านกฎหมายหลายขั้นตอน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภายในปีพุทธศักราช 2543

นั้นน่าจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานเกี่ยวกับห้องสมุดประชาชนจังหวัด แต่ เนื่องจากการคาดการณ์ที่ไม่สอดคล้องกัน ดังนั้นการที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานก็มีโอกาสที่เป็นไปได้ เนื่องจากเพื่อให้การบริหารและพัฒนาเป็นไปตามลักษณะห้องสมุดประชาชน และเพื่อความคล่องตัว โครงสร้างการบริหารงานห้องสมุด จึงควรเป็นหน่วยงานหรือองค์กรที่รองรับกันตั้งแต่ระดับกรมลงไปโดยเฉพาะ หรืออย่างน้อยที่สุดน่าจะเป็นกอง ๆ หนึ่ง ที่มีบรรณารักษ์ วิชาชีวะเป็นผู้บริหารและพัฒนางานตลอดจนดำเนินงานสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการ ของประชาชนมากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้สอดคล้องกับระบบการจัดการศึกษาที่จะเน้นการศึกษาด้วยตนเอง มากยิ่งขึ้น

คณะกรรมการห้องสมุดประชาชนจังหวัด

ผลการวิจัยด้านโครงสร้างของคณะกรรมการฯ ที่พบว่า ควรมีผู้แทนจาก ส่วนราชการอื่น เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการห้องสมุดฯ นั้น เรณู เบียชื่อ (2532) พบว่า ใน ทัศนคติของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัดไม่ต้องการให้ผู้แทนจากส่วนราชการอื่นเข้าร่วม เป็นคณะกรรมการห้องสมุด นอกเหนือจากโครงสร้างเดิมที่มีอยู่แล้ว แต่เพื่อเป็นการระดมความคิด เห็นจากผู้แทนของส่วนราชการอื่น ๆ นำมาใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด

ผู้วิจัยเห็นว่า การที่จะเพิ่มผู้แทนจาก 4 กระทรวงหลักหรือผู้แทนจากส่วนราชการ อื่น ๆ เข้าเป็นคณะกรรมการห้องสมุดจะเป็นสิ่งที่ก่อประโยชน์ให้แก่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับมาตรการข้อที่ 5 ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนดในแผนพัฒนาการศึกษา นอกโรงเรียนฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ที่กล่าวว่า ให้ชุมชนและเอกชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ในการจัดบริการและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลในท้องถิ่น ในรูปของคณะกรรมการห้องสมุดประชาชน อาสาสมัคร เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนและการมีส่วนร่วมในการสมทบงบประมาณเพื่อการดำ เนิน การเหล่านี้ จะเป็นการกระจายอำนาจการบริหารงานในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น คณะกรรมการห้องสมุด ในการดำเนินงานห้องสมุดเพิ่มขึ้นในการกำหนดนโยบายการดำเนินงาน การให้คำปรึกษาแก่ ห้องสมุดให้ดำเนินงานมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

สภาพทางกฎหมายห้องสมุดประชาชนจังหวัด

จากการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญไม่ได้คาดการณ์แนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุด

ว่าจะมีกฎหมายห้องสมุดประชาชนใน ปีพุทธศักราช 2543 ในขณะที่ สุรพรี โหมานันท์ (2522) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกฎหมายห้องสมุด โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายห้องสมุดประชาชนของประเทศต่าง ๆ เช่น สิงคโปร์ ในแง่ประวัติความเป็นมา เนื้อหา ตลอดจนประโยชน์ของการมีกฎหมายห้องสมุดประชาชน จากการศึกษา สุรพรี โหมานันท์ ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรตรากฎหมายว่าด้วยห้องสมุดประชาชน เพื่อเป็นฐานอันเป็นรูปธรรมในการดำเนินงานห้องสมุดของประเทศไทยให้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินที่เหมาะสมจากรัฐบาล เพื่อส่งเสริมพัฒนาการห้องสมุดประชาชน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น และยังเสนอแนะอีกว่าสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยควรมีบทบาทสำคัญในการเสนอร่างพระราชบัญญัติห้องสมุดประชาชนต่อส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและรัฐสภา เพื่อตราเป็นกฎหมายใช้บังคับต่อไป ซึ่งพระราชบัญญัติห้องสมุดประชาชนนี้ เป็นโครงการที่เริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2517 โดยกรมสามัญศึกษาร่วมกับเจ้าหน้าที่และผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานห้องสมุดประชาชนหลายฝ่าย เช่น ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ หัวหน้างานห้องสมุดกรุงเทพมหานคร ผู้แทนจากสมาคมห้องสมุด และศึกษานิเทศก์ด้านห้องสมุด เป็นต้น และได้จัดทำร่างพระราชบัญญัติห้องสมุดประชาชน เสนอต่อสภานิติบัญญัติหลายครั้ง แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณา เนื่องจากเกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และขณะนั้นก็กำลังดำเนินการเพื่อเสนอพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

การจัดทำมาตรฐานห้องสมุดประชาชน พ.ศ. 2533 เนื่องจากมาตรฐานห้องสมุดประชาชนของประเทศไทยซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันได้จัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2508 ซึ่งเป็นเวลานานถึง 25 ปีมาแล้ว และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีความเปลี่ยนแปลงในงานด้านห้องสมุดประชาชนตลอดจนสภาพแวดล้อม และนโยบายของประเทศหลายประการ มาตรฐานฉบับนี้จึงไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในปัจจุบัน กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ร่วมมือกับสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยจัดทำร่างมาตรฐานห้องสมุดประชาชน พ.ศ. 2533 ขึ้น และกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการเพื่อเสนอพิจารณา จากผลการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้คาดการณ์สอดคล้องกันในระดับมากกว่า จะมีการปรับปรุงระเบียบฯ และมาตรฐานห้องสมุดประชาชนให้มีรายละเอียดตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด

บุคลากร

บรรณารักษ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การดำเนินงานและการจัดบริการของห้องสมุดประชาชนมีประสิทธิภาพ ดังนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียน จึงได้กำหนดมาตรการพัฒนาบุคลากรไว้ในแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ไว้ดังนี้ "เพิ่มศักยภาพของบุคลากรทุกระดับ รวมทั้งองค์กรเอกชนและองค์กรท้องถิ่น ให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและเชื่อมโยงให้ประชาชนได้รับบริการข่าวสารข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ"

ในปัจจุบันสภาพการให้บริการของห้องสมุดประชาชน กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป มีการนำเครื่องมือและอุปกรณ์ใหม่ ๆ ทันสมัยมาใช้ให้บริการมากขึ้น การที่จำนวนข้อมูล ข่าวสาร หนังสือมีมากขึ้น บรรณารักษ์จะต้องมีการปรับตนเองเข้ากับเหตุการณ์ในอนาคต โดยมีแนวความคิด ความรู้ ความสามารถในการจัดการที่ทันสมัยมากขึ้น เพื่อจะได้บริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว รวดเร็ว ว่องไว สามารถตอบสนองความต้องการผู้ใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการยกระดับคุณภาพงานยิ่งขึ้น ประภาวดี สิบสนธ์ (2529) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมด้านการจัดการจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เพื่อเสริมความรู้ ความสามารถของบรรณารักษ์ให้สามารถจัดการดำเนินงานห้องสมุด ได้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและความต้องการของประชาชนต่อไป

ดังนั้นบรรณารักษ์ จึงควรมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ แต่ก็มีโอกาสมากที่บรรณารักษ์เพียง 80 % จะมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ เนื่องจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญคาดการณ์ โอกาสเป็นไปได้มาก แต่เป็นการคาดการณ์ที่ไม่สอดคล้องกัน

แนวทางการพัฒนาบุคลากร

การวิจัยครั้งนี้พบว่า แนวทางการพัฒนาบุคลากร คือ การเพิ่มอัตรากำลังในการปฏิบัติงานในห้องสมุดประชาชนจังหวัด สอดคล้องกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2532) ที่ศึกษาพบว่า กรมการศึกษานอกโรงเรียน ควรจัดหบบรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ หรือนักการภารโรง ให้เพียงพอแก่การให้บริการประชาชน ซึ่งในขณะนี้จำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดประชาชนจังหวัด มีไม่เพียงพอที่จะจัดบริการและกิจกรรมให้แก่ประชาชนผู้ใช้บริการ ภารดี รัตนอุดม

(2526) ได้ศึกษาความต้องการในการศึกษาต่อเนื่องของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย พบว่า การศึกษาต่อเนื่องมีความสำคัญต่อความก้าวหน้าทางวิชาชีพและวิชาการ บรรณารักษ์มีความต้องการศึกษาแบบเป็นทางการมากกว่าไม่เป็นทางการ กิจกรรมที่ต้องการ ได้แก่ การเข้ารับการอบรมทางบรรณารักษศาสตร์ที่มีวุฒิโดยสถาบันต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดฝึกอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในความดูแล รวมถึงห้องสมุดประชาชนจังหวัด แต่เป็นการจัดที่ขาดช่วง คือ 2 ปี จะจัดอบรม 1 ครั้งและการฝึกอบรมแต่ละครั้งจะจัดครั้งละ 1 เขตภาคการศึกษา ซึ่งทำให้การฝึกอบรมความรู้ใหม่ ๆ แก่บรรณารักษ์ขาดความทันสมัย ขาดสิ่งใหม่ ๆ ที่จะนำมาให้บริการแก่ประชาชน ในขณะที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย จัดให้มีการฝึกอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยจัดปีละ 1 ครั้ง แต่เป็นการฝึกอบรมที่มีหลักการโดยรวมของห้องสมุด ต่างไปจากหลักการของกรมการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งจะเป็นหลักการเฉพาะห้องสมุดประชาชน อันรวมถึงห้องสมุดประชาชนจังหวัด ดังนั้นกรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงควรจัดระยะเวลาที่จะฝึกอบรมให้มีการต่อเนื่อง สอดคล้อง และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้บรรณารักษ์เกิดประสิทธิภาพในการจัดบริการและกิจกรรมยิ่งขึ้น

อัตรากำลังที่จะได้รับและอัตรากำลังตำแหน่งอื่นที่จะได้รับ

ผลการศึกษาที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญส่วนมากคาดการณ์ว่าควรมีอัตรากำลังปฏิบัติงานในห้องสมุดประชาชนจังหวัดขนาดใหญ่ 5 คน ขนาดกลาง 4 คน นั้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เรณู เปียชื่อ (2532) ที่พบว่า จำนวนบุคลากรปฏิบัติงานในห้องสมุดควรมีอย่างน้อย 5 คน เนื่องจากในอนาคตปริมาณงานห้องสมุดประชาชนจังหวัดจะมีมากขึ้น โครงสร้างห้องสมุดประชาชนจังหวัดในอนาคต จะต้องขยายมากขึ้น เพื่อพัฒนางานให้สัมพันธ์กับระบบการศึกษาด้วยตนเอง จึงต้องมีบุคลากรมากพอ ดังนั้นกรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงควรจัดสรรอัตรากำลังให้เพียงพอแก่การให้บริการแก่ประชาชน หากใช้หลักการเพิ่มบุคลากรของระบบราชการ คือใช้หลักการ 2 % จะทำให้ได้บุคลากรจำนวนน้อยและล่าช้า ในขณะที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2532) พบว่าบุคลากรของห้องสมุดต้องมีวุฒิ เทคนิค ช่างศิลป์ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า อัตรากำลังตำแหน่งอื่นที่จะได้รับ คือ นักวิชาการโสตทัศนวัสดุ และช่างศิลป์ เนื่องจากการที่มีพัฒนาการทางเทคโนโลยีในรูปของโสตทัศนวัสดุ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ล้วนมีผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในห้องสมุดประชาชนจังหวัด ทำให้ห้องสมุดเสนอบริการด้วยสิ่งพิมพ์ประเภทเดียวไม่ได้ เพราะผู้ใช้บริการ

ห้องสมุดในทศวรรษนี้ล้วนมีประสบการณ์ด้านเทคโนโลยีการศึกษา เป็นคนรุ่นใหม่ทั้งคู่โทรทัศน์ ฟังวิทยุ มาแต่วัยเด็ก คุณเคยกับการใช้เครื่องบันทึกเสียงและเครื่องมือสำหรับบันทึกภาพในชีวิตประจำวัน เช่น กล้องถ่ายรูป กล้องถ่ายภาพยนตร์ และวิดีโอ ดังนั้นการที่จะเพิ่มตำแหน่งเจ้าหน้าที่โสตทัศนวัสดุ และช่างศิลป์ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถโดยตรง เพื่อให้บริการสื่อต่าง ๆ นั้น จึงเป็นสิ่งที่เหมาะสม และสอดคล้องอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ บทบาทและหน้าที่

สุพรรณิ วราธร (2528) ได้สรุปให้เห็นบทบาทและความสำคัญของห้องสมุดประชาชนว่าเป็นสถาบันประชาธิปไตยเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมและข่าวสาร เป็นแหล่งให้การศึกษา ต่อเนื่องและตลอดชีพ เป็นศูนย์รวมบันทึกความรู้ ความคิด จินตนาการ เชิงสร้างสรรค์ อันเป็น สื่อทางความรู้และวัฒนธรรม เป็นแหล่งช่วยให้ความสุขสดชื่นแก่จิตใจ โดยมีการจัดเตรียมหนังสือ เพื่อความเพลิดเพลิน และผ่อนคลายความเครียดไว้ เป็นแหล่งให้ความช่วยเหลือแนะนำแก่ผู้ใช้ จัดบริการข่าวสารที่ทันสมัยด้านเทคนิค วิทยาศาสตร์และสังคมวิทยา และบริการวัสดุอุปกรณ์ให้แก่ ประชาชน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ สัญชาติ วัย เพศ ศาสนา และระดับการศึกษา

เพื่อให้ประชาชนได้รับและสามารถใช้ประโยชน์จากข่าวสารข้อมูลของห้องสมุด ประชาชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กรมการศึกษานอกโรงเรียน จึงกำหนดมาตรการการดำเนินงานไว้ในแผนพัฒนาการศึกษานอก โรงเรียน ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ข้อที่ 1-4 ไว้ดังนี้

1. ให้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์สภาพของชุมชน ตลอดจนความต้องการ ของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อกำหนดลักษณะของเนื้อหาและรูปแบบวิธีการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลในการ จัดทำสื่อเพื่อการศึกษาต่าง ๆ

2. ขยายจำนวนแหล่งบริการข่าวสารข้อมูลได้ครอบคลุมพื้นที่ โดยเพิ่ม จำนวนห้องสมุดประชาชนอำเภอ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และแหล่งบริการข่าวสารข้อมูลในรูปแบบอื่น ๆ ให้พอเพียงพอกับความต้องการของชุมชน

3. พัฒนาห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยมีรูปแบบ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และเนื้อหาการให้บริการที่หลากหลายสอดคล้องกับสภาพของชุมชน และมีระบบการให้บริการ

ที่มีประสิทธิภาพ

4. ให้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดเครือข่ายการดำเนินงานระหว่างห้องสมุดประชาชน แหล่งความรู้ในชุมชนและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถเกื้อหนุนแก่กัน ในด้านการบริหาร การให้บริการ สื่อ และวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนงานวิชาการ

วัตถุประสงค์ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดที่ศึกษาพบในครั้งนี้คือ เป็นศูนย์ให้การศึกษาลดชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งบริการข่าวสารข้อมูล ที่ทันสมัยโดยสื่อทุกรูปแบบ ด้านบทบาทก็คือ การเป็นศูนย์รวมของแหล่งวิทยาการในทุกแขนงสำหรับประชาชน (Learning Resource Center) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2532) ที่พบว่า ห้องสมุดประชาชนซึ่งรวมถึงห้องสมุดประชาชนจังหวัด จะต้องเป็นศูนย์รวมวิทยาการทุกรูปแบบ ข่าวสารบันเทิง วัฒนธรรม และสื่อประเภทต่าง ๆ และเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนที่ทันสมัยอยู่เสมอ จากการศึกษาสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป วัตถุประสงค์การจัดตั้งห้องสมุดประชาชนจังหวัด จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

จากเหตุผลที่ผู้เชี่ยวชาญคาดการณ์ เกี่ยวกับวัตถุประสงค์การจัดตั้งที่จะเพิ่มขึ้นของห้องสมุดประชาชนจังหวัด คือ "การเป็นศูนย์ทักษะวิชาชีพ" นั้นผู้เชี่ยวชาญมีเหตุผลขัดแย้งกัน โดยมีฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่ใช่บทบาทหน้าที่ของห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดต้องการความสงบไม่ได้ ออกแบบมาสำหรับใช้ฝึกทักษะอาชีพ ในขณะที่อีกฝ่ายกล่าวว่า เห็นด้วยและขณะนี้อยู่ในแผนจัดตั้ง เครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งรวมวิชาชีพอยู่ด้วยแล้ว ดังนั้นหากกรมการศึกษานอกโรงเรียนมีนโยบายจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อจัดการศึกษาลดชีวิต เป็นศูนย์รวมของวิทยาการในทุกแขนงแก่ประชาชน ก็ควรจะมีวัตถุประสงค์การจัดตั้งเพิ่มขึ้นด้วยว่า ห้องสมุดประชาชนจังหวัดควรเป็นศูนย์ทักษะวิชาชีพด้วย

บทบาทและหน้าที่ของห้องสมุดประชาชนจังหวัด

เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดนั้น กลุ่มผู้เชี่ยวชาญคาดการณ์ไว้ไม่ต่างกัน ระหว่างการไม่เปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนแปลงบทบาทของห้องสมุดประชาชน

จังหวัด โดยให้เหตุผลว่า ห้องสมุดประชาชนเปลี่ยนแปลงค่อนข้างยาก เนื่องจากปรัชญาและแนวคิดของชื่อเป็นปัญหา อุปสรรค รวมถึงการมีบุคลากรในการบริหารงานน้อย ทำให้การทำงานของห้องสมุด (บทบาทหน้าที่) ไม่สามารถเปลี่ยนแปลง คือ หน่วยงานให้มีรูปแบบแปลกใหม่ได้ ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญอีกกลุ่มหนึ่งกล่าวว่า "ลักษณะงานจะต้องเป็นการบูรณาการมากขึ้นกว่าเดิม" โดยเน้นให้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเป็นพี่เลี้ยงห้องสมุดประชาชนอำเภอในด้านการให้บริการ ควรมีการส่งเสริมพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งในห้องสมุดประชาชนจังหวัดและห้องสมุดประชาชนอำเภอ ยิ่งขึ้น

ในการแบ่งบทบาทของห้องสมุดประชาชนจังหวัด ออกเป็นสำนักงานห้องสมุดประชาชนจังหวัดและเป็นห้องสมุดประชาชนอำเภอเมือง แต่ละบทบาทจะมีหน้าที่ของแต่ละบทบาท โดยปีพุทธศักราช 2543 หน้าที่ภายใต้บทบาทสำนักงานห้องสมุดประชาชนจังหวัดจะไม่มีเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในขณะที่บทบาทการเป็นห้องสมุดประชาชนอำเภอเมือง นั้น จะเพิ่มหน้าที่การเป็นศูนย์รวมของแหล่งวิชาการในทุกแขนงสำหรับประชาชน (Learning Resource Center) เพื่อเป็นแหล่งสรรพวิทยาสำหรับประชาชนมากยิ่งขึ้น

เกี่ยวกับหน้าที่ของสำนักงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด ที่ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่างกัน ก็คือ หน้าที่การเป็น "แหล่งสหบัตร" กลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มหนึ่งเห็นว่า เป็นหน้าที่สำคัญของห้องสมุดประชาชนจังหวัด แต่อีกกลุ่มกล่าวว่า ปีพุทธศักราช 2543 จะไม่นำเรื่อง card หรือ บัตร

การร่วมมือกันพัฒนาการดำเนินงาน

ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2532) ในประเด็นที่ว่า กรมการศึกษานอกโรงเรียน ควรจัดสรรงบประมาณ ชื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ และหนังสือใหม่ ๆ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเอง ก็ควรจัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ให้พร้อม ให้ขวัญและกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ได้ออกไปทัศนศึกษา ดูงานการจัดห้องสมุดอื่น ๆ ที่ประทับใจ ในขณะที่มาตรการข้อที่ 8 ของนโยบายข้อที่ 2 แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) กล่าวถึงการประสานร่วมมือกันไว้ว่า

พัฒนาศักยภาพของหน่วยผลิตและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลให้มีประสิทธิภาพ
ในการให้บริการที่สามารถส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้อย่าง

ทันเหตุการณ์ และความจำเป็นของประเทศ โดยประสานความร่วมมือในการผลิต การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และจัดระบบการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน โดยจะให้ความสำคัญในเรื่องโสตทัศนศึกษา ศูนย์ผลิต รายการโทรทัศน์ และวิทยุทัศน์เพื่อการศึกษา พิพิธภัณฑ์การศึกษาและโรงนิมน์กรม การศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดนโยบายข้อที่ 3 เรื่อง เครือข่ายการ เรียนรู้ไว้ในแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 7 (2535-2539) สรุปได้ว่า จะเร่งรัดให้มีระบบเครือข่ายในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต โดยการร่วมมือกันระหว่าง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเป็นศูนย์กลางการบริหารกิจกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของ จังหวัดเพื่อการดำเนินการ ศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ แหล่งบริการ ความรู้และข่าวสารข้อมูลในชุมชน โดยร่วมมือระดมสรรพกำลัง วัสดุอุปกรณ์ สื่อ งบประมาณ เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต

การบริการและกิจกรรม

เรณู เปี้ยชื่อ (2532) ศึกษาพบว่า ห้องสมุดประชาชนจังหวัดควรมีการจัดหมวดหมู่ โดยใช้ระบบทศนิยมของดิวอี้และจัดห้องสมุดเป็นมุมต่าง ๆ จัดนิทรรศการ จัดกิจกรรมวันสำคัญ ตลอดจนการนำโทรทัศน์มาใช้ในห้องสมุดเพื่อติดต่อประสานงานและบริการตอบคำถาม การหมุนเวียน หนังสือระหว่างห้องสมุด เหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ ที่พบว่า จะมีการจัดมุมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะมุมโสตทัศนศึกษา มุมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การจัดการ โดยเน้นให้ประชาชน ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สนใจการอ่านและเสาะแสวงหาความรู้ โดยใช้หนังสือและสื่อเป็นสาระหลัก ตลอดจนการหมุนเวียนหนังสือระหว่างห้องสมุดอันเป็นการหมุนเวียนหนังสือออกสู่ประชาชน อย่างทั่วถึงและกว้างขวาง ซึ่งจะเป็นการใช้วัสดุให้คุ้มค่ามากขึ้น

ในสังคมปัจจุบัน "มหาวิทยาลัยที่แท้จริงในทุกวันนี้ คือ ห้องสมุด" กล่าวคือ ประชากรทุกคนสามารถเข้าใช้บริการของห้องสมุดเพื่อเพิ่มพูนการศึกษา ให้เป็นไปตามความต้องการของตนเอง ดังนั้นการบริการของห้องสมุดประชาชน จึงเป็นการเสนอข่าวสารข้อมูลแก่

ประชาชนจะต้องให้บริการข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพ การพัฒนาชุมชน และสังคมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต พงศ์ศิริ สำลี (2525) กล่าวถึง แนวโน้มของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในอนาคตว่า จะเป็นการศึกษาตลอดชีวิตที่ยืดความต้องการและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตประชากรผู้พลัดโอกาสการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อให้ห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์ความรู้ของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งปีพุทธศักราช 2543 วัตถุประสงค์การจัดบริการที่จะเพิ่มขึ้นก็คือ การส่งเสริมให้ประชาชนได้แสดงออกในรูปของการจัดอภิปราย โดยใช้วิทยากรชาวบ้าน การส่งเสริมและพัฒนาระบบเครือข่ายการเรียนรู้ ในระดับอำเภอและระดับหมู่บ้าน ส่งเสริมและกระตุ้นให้ประชาชนรับรู้ในความสำคัญของทรัพยากรในท้องถิ่น และสภาพแวดล้อมโดยใช้สื่อทุกประเภท ส่งเสริมและพัฒนาความคิด ทักษะในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ยังคงผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงควรพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความชำนาญในด้านนี้ให้มากและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์

จากการวิจัยที่พบว่า จะมีการนำวัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ ที่ผู้ใช้สามารถรับรู้และใช้ได้ด้วยตนเอง นำมาใช้ในการให้บริการ โดยหนังสือและสื่ออื่นจะต้องสอดคล้องกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับสุนรรณี วราทร (2528) ที่กล่าวถึงแนวโน้มการจัดบริการห้องสมุดประชาชน อันรวมถึงห้องสมุดประชาชนจังหวัด อันจะมีการนำเครื่องมืออัตโนมัติและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ให้บริการ เช่น โทรสาร (telex) เป็นเครื่องมือค้นข้อมูลทางโทรศัพท์ และให้คำตอบเป็นข้อความพิมพ์ ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีนโยบายให้ทุกจังหวัดควรมีไว้ให้บริการในห้องสมุดประชาชนจังหวัด หรือใช้ Microcomputer การเพิ่มบริการวัสดุย่อยส่วนชนิดต่าง ๆ และโสตทัศนวัสดุ นานาชนิด เช่น เทปตลับและวิดีโอ เป็นต้น เรณู เปียชื่อ (2532) กล่าวว่า อุปกรณ์โสตทัศนศึกษาที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดควรมีคือ วิดีทัศน์ โทรศัพท์ สไลด์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการบริการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการศึกษาพบว่า การนำวัสดุอุปกรณ์ใหม่ ๆ เข้ามาใช้ให้บริการภายในห้องสมุดประชาชนจังหวัด เช่น หนังสืออักษรเบลล์ ผู้เชี่ยวชาญยังมีความเห็นขัดแย้งกันอยู่ บางท่านกล่าวว่า

"ไม่จำเป็น" ห้องสมุดประชาชนของรัฐจะไม่สามารถจัดได้ เท่าห้องสมุดประชาชนของเอกชน แต่บางท่านกล่าวว่า "มีบรรจุในแผนฯ 8" และกล่าวว่า การบริการแก่คนสายตาพิการเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นการที่มีการเปลี่ยนแปลง พัฒนา ของสภาพแวดล้อมห้องสมุดประชาชนจังหวัด จะต้องตั้งรับ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายใต้ความต้องการของประชาชนเป็นหลัก

การนำวัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์มาใช้ให้บริการภายในห้องสมุดประชาชนจังหวัด ต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลและชุมชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมาตรการข้อ 7 นโยบาย 2 ของแผนพัฒนาการศึกษานอก-โรงเรียนฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) กล่าวว่า การเพิ่มปริมาณและคุณภาพสื่อประเภทต่าง ๆ ได้แก่ รายการวิทยุ โทรทัศน์ วัสดุทัศน คอมพิวเตอร์ ภาพยนตร์ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ต้องให้สามารถ ให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง โดยมีการวางแผนการผลิตอย่างมีระบบที่ชัดเจน แต่เนื่องจากประเทศของเรายังยากจน การที่จะเพิ่มปริมาณสื่อประเภทต่าง ๆ จะต้องเป็นหลักเกณฑ์ พิจารณาถึงความพร้อม ประโยชน์ในการใช้สื่อและคุณภาพที่จะต้องเกิดประโยชน์สูงสุดด้วย

การประเมินผล

จากผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลจะยึดความก้าวหน้าในการดำเนินงานทุก ด้าน ของห้องสมุดประชาชนจังหวัด โดยพิจารณาการให้บริการ การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับ สภาพ ชุมชน สิ่งประดิษฐ์/แนวความคิดใหม่ ๆ ที่บรรณารักษ์นำมาใช้ในการให้บริการ การใช้ คณะกรรมการในการประเมินผล ควรเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกัน ประเมินทุกพื้นที่เพื่อความ เสมอภาคในการประเมินผล หรือให้บรรณารักษ์ทำการประเมินผลการทำงานของตนเอง ซึ่งเรณู เปียชื่อ (2532) กล่าวถึงการประเมินผลว่า ประเมินจากสถิติผู้เข้าใช้ห้องสมุดแต่ละวัน ผู้ยืม หนังสือประจำวัน การจัดบริการและกิจกรรม สิ่งพิมพ์ที่ห้องสมุดได้เปล่า และกล่าวสอดคล้องกันว่า การประเมินความพึงพอใจของประชาชนผู้ใช้บริการในลักษณะการแสดงความคิดเห็น จะสามารถ ประเมินผลการดำเนินงานห้องสมุดแต่ละแห่งได้

เพื่อให้การดำเนินงานห้องสมุดประชาชนจังหวัดพัฒนาได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงข่าวสาร ข้อมูลในปัจจุบันและอนาคต จะต้องวางแผนรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น วางแผนพัฒนาระบบ

ข่าวสารข้อมูลให้เหมาะสมกับการบริการ ประสานงานสร้างระบบเครือข่าย โดยคำนึงถึงประชาชน ผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ ให้ข่าวสารข้อมูลถึงมือผู้ใช้บริการ ได้ถูกต้อง แม่นยำ รวดเร็ว ตรงตาม ความต้องการของประชาชนผู้ใช้บริการ และทันเหตุการณ์ตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ผู้วิจัย จึงได้ศึกษาถึงแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัดในอนาคต และจะได้สอดคล้องกับการ เปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชน จะเห็นได้ ว่าแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2543 ที่ ศึกษาพบนั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงโดยทั่วไปทุกองค์ประกอบ การดำเนินงานและมีการเปลี่ยนแปลง พัฒนาอย่างมากในองค์ประกอบเรื่องสื่อต่าง ๆ ที่จะให้บริการข่าวสารข้อมูลได้รวดเร็ว ทันต่อ เหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และทันต่อความต้องการของประชาชน

ดังนั้น ผลการวิจัยแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2543 ที่ได้รับนั้นสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจวางแผนปรับปรุงการ ดำเนินงานห้องสมุดประชาชนจังหวัดในอนาคตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านอาคารสถานที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการในอนาคต นั้นควรได้รับการปรับปรุง ขยายพื้นที่การให้บริการมากขึ้น ทุกแห่งไม่จำกัดเฉพาะห้องสมุดประชาชน จังหวัดที่ยังอาศัยอยู่กับหน่วยราชการอื่น

2. โครงสร้างการบริหารงาน วัตถุประสงค์ บทบาทและหน้าที่
หน่วยงานในส่วนกลางที่จะรับผิดชอบการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการนั้น ควรแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบในแต่ละด้านให้ชัดเจน

บทบาทและหน้าที่ของห้องสมุดประชาชนจังหวัด ตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน กำหนดนั้น ก่อให้เกิดการสับสนและยากต่อการที่จะปฏิบัติตามได้ อีกทั้งจำนวนบุคลากรที่จะปฏิบัติ หน้าที่ดังกล่าวมีไม่เพียงพอ จึงควรกำหนดบทบาทและหน้าที่ให้เป็นหนึ่งเดียว คือ จากการศึกษาที่กำหนด บทบาทเป็นสำนักงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด และบทบาทเป็นห้องสมุดประชาชนอำเภอเมือง

ควรปรับเป็นบทบาทและหน้าที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเพียงอย่างเดียว

ด้านบุคลากรซึ่งมีจำนวนน้อยทำให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างเชื่องช้า ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลไม่เต็มที่ จึงควรเพิ่มจำนวนบุคลากรให้มากยิ่งขึ้น

3. บริการและกิจกรรม

ควรจัดบริการข่าวสารข้อมูลด้วยสื่อวิธีการที่หลากหลายและใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น โดยให้ประชาชนใช้สื่อต่าง ๆ ค้นคว้าข้อมูลได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต

4. วัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์

ควรจัดให้มีจำนวนวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์ ภายในห้องสมุดประชาชนจังหวัดให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับความต้องการของผู้ใช้บริการ

5. การประเมินผล

ผู้ประเมินควรมีนโยบายในการประเมินชัดเจน ยุติธรรม ควรเป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ผู้ถูกประเมินสามารถนำผลการประเมิน ไปปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานของตนได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการในอนาคต โดยแยกศึกษาแนวโน้มของอาคารสถานที่ แนวโน้มการบริหารงาน วัตถุประสงค์และบทบาทหน้าที่ แนวโน้มการบริการและกิจกรรม แนวโน้มวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์ แนวโน้มการประเมินผล เพื่อจะได้นำผลการวิจัยที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการวางแผนทางการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในแต่ละด้านอย่างละเอียดต่อไป

2. เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้เชี่ยวชาญงานห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้น จึงควรศึกษาแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด

สังกัดกระทรวงศึกษาธิการในอนาคต โดยการคาดการณ์จากผู้เชี่ยวชาญกลุ่มอื่น เช่น ผู้บริหารการศึกษา สังกัดกรมอื่น ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้เชี่ยวชาญงานห้องสมุดประเภทต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดเฉพาะ หรือผู้เชี่ยวชาญจากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เพื่อจะได้ทราบแนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในอนาคต จากนันทรรศนะ ของกลุ่มตัวอย่าง นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยครั้งนี้ เพื่อกำหนดแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุด อันหมายถึง แนวโน้มการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในอนาคตอย่างแท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย